

M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref.
Set.

925

Title: Dharm Shikha
Vachnavi

925

Dharma & shastra Incomplete
Vachanam.

:	ધર્મશાસ્ત્ર વચનાનિ.	:	Title
:	:	:	Author
:	:	:	Editor
:	:	:	Year, Vols.
5k	:	:	Publisher
925	:	ધર્મશાસ્ત્ર	Remarks

श्रीगणेशायनमः अथ धर्मशास्त्रवचनानि लिख्यन्ते परान्नं परवस्त्रं च परशयापरस्त्रियः परवेशमनिवासश्च दूरतः परिवर्जयेत् १ किंचिद्दमपंपात्रं किंचित्पात्रं तपोमया
सात्रं तपोमया पात्राणामुत्तमं पात्रं शूद्रान्यस्य नोदरे २ यदा निंदति पापिष्ठस्तस्यापंष्टुष्यत ३ चतुराशीतिकल्याणशौरेवेतु पचेध्रुवं ४ नदीयज्ञोपवीतं च समि
त्याणिस्तुष्यतिलाः कुशाः गोरान्निवेदघोषाणां ब्राह्मणानामिदं धनं ४ आत्माः क्विक्चनं जायाशुभं यस्य चतुष्टयं तस्याग्निहोत्रं स्वर्गायद्वतरं नरकाय च ५
कुशोसिकुशपुत्रोसिब्रह्मणानिर्मितः पुरा त्वयि स्नातितु सुस्नातो यस्येदं ग्रंथि बंधनं ६ रंध्रादिनाभिपर्यंतं ब्रह्मसूत्रं पवित्रकं न्यूनरोगप्रवृत्तिः स्यादधिके
धर्मनाशनं ७ शूद्रान् शूद्रसंपर्को मासमेकं निरंतरं ८ शूद्रजन्म निरुद्धं मृतः शूद्रो भिजायते ९ यस्मिन् देशे हितं तु ज्ञानास्ति स ज्ञानपादपः सफलः शी
तललायो न तत्र दिवसं वसेत् ९ अन्ननिषेधः ब्रह्मोदने तथा चौले सीमंते पथमार्तवे मासिके च तथा कृच्छ्रं नैव भोजनमाचरेत् १० गणान्नं गणि
कान्नं च सतकान्तं तथैव च यत्नं चैव शूद्रान्नं न्नाश्रीयाद्भिजसत्तमाः ११ न न भ्रात्रेण न व भ्रात्रेण सपिंडे प्रेतभोजने प्रायश्चित्ते न भुंजीत भुक्ता चांदायणं च
रेत् १२ अन्नो ग्राह्यो गजो ग्राह्यो ग्राह्यो चोभयतो मुखी १३ अन्नं प्रतिगृहीयात्प्राणैः कंठगतैरपि १४ आप्तस्यान्नं गुरोरन्नं दायान्नं मातुलस्य च १५ अन्नं भ्रा
त्रियान्नं परान्नं नैव भावयेत् १६ यजमानकृतं पापमन्नमाश्रित्य तिष्ठति १७ अन्नं प्रतिगृहीयात्प्राणैः कंठगतैरपि १८ परान्ने दशगायत्र्याश्चाधे दशगुणं भवेत् १९
भाधाने सहस्रं तु अयुतं प्रेतभोजने २० रात्रौ भोजनकाले तु यदि दीपो विनश्यति पात्रं च त्वत्तु पाणिभ्यां मनसा सात्करं स्मरेत् २१ दद्याद्दीपं प्रदीपं च शेषमन्नं च
भोजयेत् अन्यदन्नं न भोक्तव्यं यदि भुंजीत किं लिखी २२ भोजने ग्राह्यपणीनि रंभा कुटकमांश्च जंबू पनसं चंपकः २३ पद्मोद्वरपोलाश ब्रह्मपत्रं पवित्रकं २४
निषेधः वराकी च त्वपणेषु कुंभीति दुकपर्णयोः २५ कौविदारक वृंदानां भुक्ता चांदायणं चरेत् २६ करे कर्पटके चैव शिलायां ताश्रमजने २७ भिन्नकांस्थे च वस्त्रे च
न भुंजीयात्तथापि २८ शाकादिपुरतस्त्वायं दक्षिणे घृतपायसं अन्नं मधुं प्रतिघ्राप्य भक्ष्य भोज्यं तु वामतः पात्रं च त्वत्तु वामेन यावत्स्याद्भोजनं हितं २९
मंडलं लक्षणं आदित्यावसवोरुद्रा ब्रह्मा चैव पितामहः मंडलं तु पृथिवी वंति तस्मात्कुर्वीत मंडलं १ पितामहः यातु धाना पिशाचाश्च ह्यसुरा राक्षसास्तथा

प्रतिते बलमन्त्रस्य मंडलेन विवर्जितं २ रत्नातु चित्रपुष्पाय हस्तं प्रक्षालयेत् ॥ अक्षालितकरो मुंते रौरवं नरकं व्रजेत् १ भोजनादौ बलि श्रुतं संसृद्ध
 लभोजनं अनुकूल्यतु यो मुंते प्राणायामाष्टकं चरेत् २ उदुत्तमं जपेन्मंत्रं दशवारं न कल्पं ३ रजः स्त्रीणां ध्वनिः श्रुत्वा पश्चादुंते च किल्बिषं १ सुपान्नमिथि
 तं यस्मात्प्रमादात्प्राण आकुतिः ॥ १४४ ॥ सुपान्नसमं ज्ञेयं जलं गोमांसमक्षयं १ पंचप्राणाकुतिं कृत्वा ब्रह्मग्रंथि समुत्सृजेत् ॥ प्रसाध्य वामहस्तं च पश्चाद्भोजनमा
 चरेत् १ सपवित्रकरो मुंते यस्तु विप्रो विधानतः ॥ प्रासे प्रासे फलं तस्य पंचगव्यं समं भवेत् १ शब्देनापोशनं पीत्वा शब्देन घृतपायसं ॥ शब्देनापः पयः पीत्वा
 सुरापानं समं भवेत् १ एकं संवत्सरं यस्तु अन्नं मौनेन भुंजति ॥ युगकोटिं सहस्रं तु स्वर्गलोके महीयते १ कुंकारेण भवेद्भूधो शिरः कं पेन वायसः ॥ पात्रायागी भ
 वेदं धः आसौ नेन रकं व्रजेत् १ भुक्त्वा दद्यादन्नं शेषं भूमौ तत्तत्तिहेतवे ॥ दुर्गतीनां मया दत्तं दद्यात्स्य मुपतिष्ठतु १ भुक्तशेषं शतकणं त्यजेदुच्छिष्टं सन्निधौ ॥ न
 त्यजेद्यदि भूटात्मारौ रवं नरकं व्रजेत् २ शर्यातिं च सुकन्यां च व्यवर्त्तयन् शक्रमश्विनौ ॥ भोजनांते क्षिपेद्द्वारितस्य च सुनं नश्यति १ यदा भोजनकाले तु वाम
 भागे तिष्ठतं जलं ॥ तज्जलं रुधिरं ज्ञेयं तदन्नं रुधिरं भवेत् १ आपोशनं करं कृत्वा पात्रे कृत्वा तिलोदकं ॥ श्वानमूत्रं समं तोयं पुनः पूरयते यदि १ प्रभाते यथ
 ने चैव प्रस्नावेदं तधावने ॥ स्नाने भोजनकाले च परस्मै न विधीयते १ गच्छात्पुनः तिष्ठेत् न माषमात्रं जलं पिबेत् ॥ तनूनमधिकं पीत्वा सुरापानं समं
 भवेत् १ यज्ञोपवीतमेकं कं प्रतिमंत्रेण धारयेत् ॥ आचम्य प्रति संकल्य धारयेत् ॥ १४५ ॥ प्रथिर्यस्य पवित्रं तेनाचमनं चरेत् ॥ अन्नं यस्तु भूटात्मा
 यथोच्छिष्टं यैव सः १ विभूतिं निंदते लोके ब्राह्मणां श्रुतं ध्यानराः ॥ पतंति नरं धोरे यावद्ब्रह्मा चतुर्मुखः १ दशधेनुसमासंध्या सा संध्या फलदायिनी ॥ अ
 काले वंदिता संध्या वंध्या संध्या वधूरिव १ उदस्तमया हूयं यावत्स्यादुदिकात्रयं ॥ तावत्स्यामुपासीत प्रायश्चित्तं ततः परं २ धार्यं भस्म त्रिकालं हि
 र्णिजाजलं संयुतं ॥ ब्रह्मचारी यतीनां च रात्रौ हि जलवर्जितं १ यामहस्ते धृतं तोयं गायत्र्या चाभिर्मन्त्रितं ॥ तद्विष्णोर्द्विप्रमंत्रेण मर्दयेत् ॥ द्वापि चरुं १
 ललाटे लिङ्गमाकारं अश्वत्थरुलं कंदूदि ॥ द्वाह्नास्तु वेणुपत्राणि शेषादी पाकृतिर्भवेत् २ अष्टाधिकाराः ॥ व्यवहारपुराणं च प्रायश्चित्तं निर्णयः ॥

ब्रह्मासनं तथा चार्यं ज्योतिषं ग्रामलेखनं १ तं लोबनि संयोगातिष्ठेत् लवणयोगतः ॥ शाकानां च त्रिसंयोगात्स्नत्वं च प्रकीर्तितं १ कन्यायाभरणं मौल्यं महदाश्रयसे
 वकं ॥ परस्परविवाहं च कन्या विक्रयं च धा १ आर्ते भुदीयते दानं शल्यलिङ्गं प्रपूजयेत् ॥ अनाथप्रेतसंस्कारः कोट्यज्ञफलं लभेत् १ होमेतर्पणकाले च विवाहे य
 ज्ञं कर्मणि ॥ इवहीनाश्च ये कुर्युः पुत्रदाराधनक्षयं १ नापितस्य गृहे होमं भार्या कुर्यात् ॥ उदके दानं दीपं निर्वोपणं पुंसो वंशच्छेदो न संशयः १ कर्णे पुष्पं करोत्सूत्रं मस्तके
 वणिक्कृतिः ॥ उपवीतं कटिबन्धो पुनः संस्कारमर्हति १ लवणं क्षीरं संयुक्तं तर्जन्या दंतधावनं ॥ उच्छोदके नाचमनं कृत्वा चांदायणं चरेत् १ एकधोत्रं विना पात्रं
 एकयज्ञोपवीतकं ॥ प्रत्यक्षं च नदीशोचं शूद्र एव न संशयः १ पानीयं पावकं क्षीरं घृतं च लवणं दधि ॥ हस्ते हस्ते च गृहीत्वा तदा चांदायणं चरेत् १ हस्ते चोदकपात्रे
 ण कुर्यात् ॥ मूत्रपुरीषयोः ॥ तज्जलं संधारं ज्ञेयं तच्छेषं मूत्रवद्भवेत् १ मूत्रे तु दक्षिणे कर्णे पुरीषे वामकर्णयोः ॥ धारयेद्ब्रह्मसूत्रं तु मैथुने कृपवीतवत् १ तांबूलं
 पर्णमूले सवेद्याधिः ॥ पर्णाग्रे पापसंभवः ॥ चूर्णं पर्णं हरेदायुः शिरानुधिं विनाशयेत् १ मूलमग्रं परित्यज्य शिरां चैव परित्यजेत् ॥ सत्तूणं खादयेत्पर्णमायुः ॥ श्री
 कीर्तिमान् भवेत् १ सूर्यास्तमयमारभ्य पावकं यो दयो भवेत् ॥ यस्य तिष्ठेद्गृहे दीपस्तस्य नास्ति रीदता १ न चूल्यानां यसे पात्रे न भूमौ न च रवर्षरे ॥ वैश्वदेवं प्र
 कुर्वत कुंडे वा स्तुडिलेपि वा १ तर्पणफलं ॥ तर्पणं लभ्यते मातृद्वितीयं प्रहरेयुः ॥ तृतीये जलमिलादुच्छिष्टं रुधिरं स्मृतं १ भूमौ यस्तर्पणं कुर्यात्सोहेकां स्ये च
 मृन्मये ॥ तर्जन्यं गुच्छयोगेन सपुत्रः पितृघातकः १ पाणिनैकगुणं पातं दर्मः ॥ शतगुणं भवेत् ॥ अस्य रवदुपात्रेण पितृणां तर्पणं भवेत् १ तीर्थं प्राप्ते गमाश्रा
 मेषु प्रत्यक्षं महालयः ॥ परे ह निदिजः कुर्यात्तर्पणं तिलतर्पणं ४ निर्णयसिंधौ ॥ पूर्वमांसमिदं न दूषणकरं ॥ कर्णादगोवाहनं याभ्यामातुलकं न्यकासगि
 नीभ्राता च पांचालिकः ॥ कन्या विक्रयगुर्जरे धृतवधू सोराष्ट्रयो ररुले अन्यामानवमंडले क्षितितले देशात्त्वधर्मगताः १ दैवतं द्विविधं प्रोक्तं चरमे वाच
 रंतथा ॥ चरं संन्यासिनोरूपं अचरं स्थावरात्मकं १ अविद्यो वास्तु विद्यो वा मूर्खः ॥ पंडित एव वा ॥ वेद्यमात्रेण संन्यासी पूज्यः ॥ सर्वेश्वरो यथा ॥ यतिर्दृष्टी
 नमात्रेण पापराशिर्विलीयते ॥ अन्ने भुक्ते जले पीते किंपुनः ॥ फलवाचकं ३ रंध्रादिनाभियर्त्तते ब्रह्मसूत्रं पवित्रकं ॥ नून्यने रोगप्रवृत्तिरस्यादधिके धर्मनाराणः १

यदापतिष्ठितं लिंगं मंत्रविद्विर्वा विधिः तदा प्रसूतिशुद्धस्तपोविद्वापिनसंस्पृशेत् १ पतिष्ठायां तु शरीरादीनां नाधिकारः २ स्त्रीणामनुपतितानां शरीराणां च जनेश्वरः
 स्थापनेनाधिकारोऽस्ति विष्णोर्वा शंकरस्य वा १ यः शूद्रसंस्क्रुतं लिंगं विष्णुं वापिनमेन्नरः २ इहैवात्यंतदुःस्वामिपश्यत्यामुष्मिके किमु ३ शूद्रो वा नुपनीतो वा स्त्रियो वाप
 तितोपि वा केशवं वा शिवं वापि स्पृष्ट्वा नरकमश्नुते ४ इति निर्णयसिधौ तृतीयपरिच्छेदः सोमः शौचं ददोतासां गार्ध्वश्च शुभांगिरः वापोकः सर्वमेध्यत्वं मेध्या
 वेयोषितो ह्यतः १ व्यभिचारादतो शक्तिर्गर्भेत्यागो विधीयते तियाज्ञवल्क्यः १ षोडशर्तुनिशास्त्रीणां तस्मिन्कृमासु संविशेत् ब्रह्मचार्ये वपवर्ण्याद्यां च तस्त्र
 श्ववर्जयेत् १ यथा कामी भवेद्वापि स्त्रीणां वरमनुस्मरन् उदक्याशुचिभिः स्नायात्संस्पृष्टोऽप्युपस्पृशेत् १ मां च भो मंतथाग्नेयवायव्यदिव्यमेव च १ वारुणं मा
 नसं स्नानं सप्तस्नानान्यनुकृमात् १ आपो हिष्ठादिभिर्मां च मृदालं मेन पाथिवं आग्नेयं सस्त्रनास्नानं वायव्यं गोमूत्रं स्मृतं २ यत्तस्यातपवर्षेण स्नानं
 तदिव्यमुच्यते वारुणं चावगाहं च मासेन विष्णुर्विततं ३ ॥ असामर्थ्यं शरीरस्य कालशक्त्याद्यपेक्षया मंत्रस्नानादिकं मोक्षं मुनिभिः शौनकादिभिः ४ स्नानं गाय
 त्रकं नाम सर्वपापप्रणाशनं विषपादादिष्वपि दलुलस्याः संभृतं जलं ५ प्रोक्षणात् स्नानमाप्नोति ध्यानात् स्नानं विशिष्यते सच कर्मस्वनर्हः स्यात् ६ देवाचैना
 दिषु जपेत्संभ्यातथावेदांसो धीयीत यथाविधि १ स्नात्वा पुनर्दं ददाकुर्यात् १ तृत्वा चैव तु सस्मना देवानभ्यर्च्य गंधेन सर्वपापानुत्तये १ जलेन तिलकं कु
 र्याज्जलांतः कर्मसिद्धये न कदाचिद्दत्तं न्यसेद् ध्वनभस्मनि १ ललाटे हृदये नाभौ गलांसे बाहुसंधिषु पृष्ठदेशे शिरस्येव स्थानेषु धारयेत् १ म
 ध्यानामिकां गुच्छेत्तुलोमविलोमता अतिस्वल्पमेनायुष्यमतिदीर्घं तपः क्षयः १ नेत्रयुग्ममभागेन त्रिपुंड्रं धारयेद्दुधः १ मध्यांगुलित्रयेणैव स्वदक्षि
 णकरस्य च १ त्रिपुंड्रं धारयेद्दिहान्सर्वकल्मषनाशनं १ अष्टोत्तरशतं नित्यमष्टाविशतिरेव वा विधिना दशकं वापि त्रिकालेषु जपेद्दुधः १ सूतके मृतके कुर्या
 द्याणायाममंत्रकं १ तथा मूर्तनमंत्रं क्तमनसोच्चार्य मार्जयेत् १ गायत्रीं सम्यगुच्चार्य सूर्यायार्घ्यं निवेदयेत् मार्जनं तु नवाकार्योपस्थानं न चैव हि २ अ
 च गायत्री दशकं कार्यं तथा चाश्वलायनः १ आपनश्चाशुचिः कालेतिष्ठन् पिबेद्दशति ॥ ॥ जलाभावे महामौर्गवं धनं त्वरतश्चावपि उभयोः
 संधयोः काले रजसावर्घ्यमुत्सृजेदित्यनिस्मृतौ १ पिप्पलादिसमुत्पन्ने कृत्ये लोकाभयं करे आहारार्थं मया दत्तं पिंडं बालुकजंतव १ ॥ ॥

कार्पासमेकरात्रं स्याद्द्वलं दशरात्रकं स्वर्गजं च त्रिरात्रं स्यादविकृतं सदा शुचि १ अथ चतुर्विंशतिरायुधानि के विगोवां रापुटुपे प्रजाः कुरु ममात्रिणाः १ वाधो न हस्त
 निश्रीपाः शास्त्रगेविगेपे चैव १ एकाहं समतिक्रम्य संभ्यावदनं कर्म च अहोरात्रोपितो भूत्वा गायत्र्याश्चायुतं जपेत् १ द्विरात्रे द्विगुणं मोक्षं त्रिरात्रे त्रिगुणं स्मृतं त्रिरात्रात्पर
 तश्चेत्याहुर्दृष्टव्यं न संशयः २ रात्रौ न गेन पक्षौ भेदो गार्तक्षयस्ततः संभ्यावदनं विष्णोर्वा तर्पणं दोषाय कदाचन ३ यदिसंभ्यामनुप्राप्ते आलस्यादि निवर्तते सूर्यहस्ताभय
 वडलं कलमवाप्नुयात् ५ यश्चासौ गरपयंतां दद्याद्भिक्षं काननां तस्मादप्यधिकं तस्य सकृदुद्भवाद्भवेत् १ रुद्राध्यायजपः काश्यापराथयः करिष्यति सवेदराशि
 पूर्णोपि पिशाचो भवति ध्रुवं २ शशिरमपि देयं स्यात्कदाचिद्युनलोभतः १ न फलं देयमन्यस्मै रुद्राध्यायजपार्जितं ३ यः प्रयत्नति मृदात्मा परस्मै धनलोभतः १ अनंतफलं पुण्यं
 रुद्राध्यायजपार्जितं ४ गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधिसर्विथ्याक्रमं पयोदधिघृतं चैव शर्करामधसंयुतं १ पंचामृतमिति रव्यातं भाहितं तु नयो विदुः १ कृष्णं मांसी हरिदं सुरा
 शैलेयचंदनं वचां च पाकमुक्ताचसर्वेष्व्योदशस्मृताः १ गजाश्च रथवल्मीकसंगमाद्दृगो कुलात् मृदमानीय कुंभेषु प्रक्षिपेच्च तुरा तथा १ दध्यलाभे पयो ग्राह्यं यध्वलाभे तथा
 गुडः १ घृते प्रतिनिधिः कायोपयो वा दधि वा नृप १ आज्यहोमेषु सर्वेषु गव्यमेव भवेत्ततः १ तदभावे महिष्यास्ततः दभावे तु आरिकं १ तदभावे तु तैलं स्यात्तदभावे तथा तिलं १ तदभावे तु कौ
 तुभंतदभावे तु सर्वपं २ होमद्रव्यप्रमाणानि वक्ष्यंते तु यथाक्रमं कर्षप्रमाणमाज्यस्यान्य ५ क्षीरं च तत्समं १ तंडुलानां शुक्तिमात्रं पायसं प्रसृतेः समं कर्षमात्राणि भक्ष्याणि लाजा
 मुष्टिमिता मताः २ अन्नं ग्राससमं ग्राह्यं शाकं ग्रासार्धमात्रकं मूलानां तु जिभागं स्यात्कंदानां मष्टमोशकः ३ रुक्षः पर्वप्रमाणं स्यादंगुलिद्वितयं तथा पादशमात्रं समिधो व्रीहयश्चां
 जलीसमाः ४ तिलसक्तुकणादीनां मृगीमुद्राप्रमाणतः १ पत्रपुष्पफलादीनां प्रमाणाकुतिरिष्यते ५ मूलं दद्यान्मनुष्याणां देवं दद्यात्तद्वतः ॥ पितृणां पार्श्वे तागेन पंचपुष्पं फलं त
 था १ नापितस्कंधवाही च शिल्पिकः कांस्यचाटकः ॥ लोहकुंभकारी च पडेते उन्नतास्मृताः १ तेषां प्रतिग्रहो विप्रशुध्यते सूर्यरश्मिभिः १ आरामिको मणीकारो लेपकस्तंतुकारकः १
 वैश्याश्च स्वर्णकारी च पडेते मध्यमाः स्मृताः १ तेषां प्रतिग्रहादिप्रसूचैलं स्नानमाचरेत् २ रजकश्चर्मकश्चैव न दोषोऽप्युपैव च १ कैवर्तकश्च भिक्षुश्च पडेते अन्नजो स्मृताः १ तेषां
 प्रतिग्रहादिप्रपुनः संस्कारोऽप्युच्यते ३ ॥ उत्तमा वनजा पूजा क्रयं क्रीता च मध्यमा अधमायाचिता पूजा अनिताषाच निष्फला १ अथ आधुमध्यमं वनं मराजातं तस्य निर्ण
 यः १ उत्तरापोशनं पीला कुरुते वनं मर्यादं तत्र स्नानेन शक्तिरस्य केषकर्म समाचरेत् १ अरुते पिंडदाने च पिता च वमते यदि पाकं कृत्वा पुनश्चाधुं कुर्यात्तत्र विधानतः ॥ ॥

५
२

वितामहादिदेवानां ब्राह्मणो बभूवते यदि सर्वभन्नं समादाय तेना नौ जडुया इही १ मणवेना दुतिं चादावते स्यादुः सुखः स्वरोः आदुतिं जडुया भन्नं सतः प्राणादिपंचकैः ४ दृष्टिं शिरादु
तीभिर्बाहुना पिंडाग्रदापयेत् पादप्रक्षालनादूर्ध्वं यावत्पिंडं विसर्जनं तावद्वा ह्युविशेनाशौ च न चरतं ५ इति सभाकौमुदुक्तं च नानि ॥ इति आधे कंतुर्दसैवि
श्वेदेवौ मकीर्तितौ नांदीमुखे सत्यवसूकाम्ये च फेरिलोचनौ १ पुरुषं बभूव इव च पार्वणे समुदाहृतौ नैमित्तिके कामकालावेवं सर्वं वकीर्तयेत् २ अजीर्णे वमने शोके श्म
श्रु कर्मणि मेथने दुःखे मेदुर्जनस्पर्शे स्नानमात्रेण शुध्यति १ रात्रेः पश्चिमयामस्य मुद्रतो यस्तृतीयकः ॥ स ब्राह्मण इति विज्ञेयो विहितः सप्रबोधनः १ कृत्वा मूत्रपुरीषं वा यराने
बोदकं भवेत् स्नात्वा लब्धोदकं पश्चात्स चैलस्तु विशुध्यति १ अधोवायुसमुत्सर्गे आक्रंदे कोपसंभवे मार्जारमूषकस्पर्शे महासेनते भाषणे निमित्तेष्वेष्टु सर्वं पुनर्दुर्वनुप
स्पृशेत् १ दंतलग्ने फले मूले मुक्ते स्नेहावशिष्टे के तां मूले चैकदंडे च नो छिष्टे भवति द्विजः १ कुशाकास्तथा दूर्वाय बात्री हय एव च बल्यमाः पुंडरीकाणि सप्तधा विहिते १
अन्यान्यपि पवित्राणि कुशादूर्वा मयानि च हेमात्मकपवित्रस्य कलां नार्हति षोडशीं १ अग्रे स्तुलो भवेन्नारी मूले स्तुलो न पुंसकः ॥ मूलमग्रसमं वापि पुंसदर्भाः प्रकीर्तिताः ३ विवा
हे पुंसदर्भाश्च स्त्रीदर्भाः पुंसकर्मणि शेषं न पुंसकं ज्ञेयं त्रिविधं धर्मलक्षणं ४ स्नानांगतर्पणं द्वौ हस्तौ युग्मतः कृत्वा पूरयेदुदकांजलिं ॥ गोशृंगमात्रमुद्रयजलमध्यजलांक्षि
पेत् १ परस्य शोणितस्पर्शे रेतो विण्मूत्रजस्तथा चतुर्णामपि वर्णानां ह्यत्रिंशन्मृत्तिका स्मृता १ उत्तरीयं योगपटं तज्जं न्यारजतं तथा नजी वसितकैर्धीयं चोवा विद्यते यद् १
ब्रह्मक्षत्रविशौ चैव मंत्रवस्तुन मिष्यते तूष्णीमेवा हि शूद्रस्य स्त्रीणां च कुरुनंदन १ अल्पत्वाद्योमकालस्य बद्धत्वात् स्नानकर्मणः ॥ प्रातः संसेपतः स्नानं होमलोपो विगृहीतः १
दिवा कीर्त्यमुद्रकां च पातितं स्तुतिकां तथा शवंतं स्तुष्टिं चैव स्पृष्ट्वा स्नानेन शुध्यति १ दिवा कीर्त्यं श्राद्धालः ॥ चांडालादिस्पृष्टिं न मारभ्य तृतीयस्य सचैलं स्नानं चतुर्थस्य
त्वाचमनमात्रेण शुद्धिः १ पुनः संवर्तने द्वयोरेव स्नानं कुर्यान्नैमित्तिकं स्नानं शीताग्निः काम्यमेव च नित्यं यादृच्छिकं चैव यथा रुचि समाचरेत् १ साधपंगंधतैलं च यत्तैलं
पुष्पवासितं अन्यद्व्यभुतं तैलं न दुष्टं तिकदा च न १ वृथा कृत्वा दकस्नानं वृथा जापमवैदिकं वृथा त्वष्ट्रमंत्रियेदानं वृथा भक्तमसाक्षिकं १ कौशेयं कंबलं चैव जजि
नं पट्टमेव च दारुजं बालपत्रं च आसनं परिकल्पयेत् १ क वस्त्रेणा छाद्यतु करदक्षिणयः सराजपेत् तस्य तत्सफलं जायते धीनमफलं स्मृतं १ उत्तमं मानं संजायते २

पारं मध्यमं विदुः ॥ अधमं वाचिकं प्रादुः सर्वमंत्रेषु वै द्विजाः १ गच्छतास्तिष्ठतो वापि स्वेच्छया कर्म कुर्वतः १ अशुचिर्वा विना संख्यां तत्सर्वं निष्फलं भवेत् ३ असमस्तु रं पसोर्होतव्यं नार्ह
गादिनाः ह्यो रप्यसमस्तु भवेत् कतमनर्थकं १ एकतरसं निधानं लनुकल्पः १ वेदस्वीकरणं पूर्वं विचारो १ यत्संनं जपः ॥ तद्दानं चैव शिष्येभ्यो वेदाभ्यासो हि पंचधा १ श्रोतं कर्मन चैव कृतः
कर्तुं स्मार्तिसमाचरेत् तत्राप्यशक्तः करणे सदा चारं लभेद्दुः १ सदा चारः स्नानसंध्यादिः अशक्तः द्रव्याभावात् ब्रह्माकृतयुगे देवतायां भगवान् इति ॥ द्वापारे भगवान् विष्णुः
कलौ देवो महेश्वरः १ प्रतिमापदयंत्राणां नित्यं स्नानं न कारयेत् कारयेत् सर्वदिक्सेयथामलनिवारणं १ मातापितापुत्रकर्म्याया पुत्रोदासीतथैव च ॥ अभ्यागतो तिथिश्चाग्निः पो
ष्यवर्ग उदाहृतः १ पोष्यवर्गार्थं सिध्यर्थं धनमिच्छेत्तु धिमात् ॥ यापोपार्जितवित्तेन कर्तव्यं तु सदा द्विज २ कुसलकुंभी धान्योवाद्या हि को भक्तनोपवा जीवेद्वापिशिलो छेन श्रे
यानेपपरस्परः ३ पणानु कर्मणां विप्रजीणि कर्माणि जीविका ४ याजनाध्यापने चैव विशुद्धाच्च प्रतिग्रहात् ४ राजप्रतिग्रहो धोरोम धास्वादो विणोपमः १ पुत्रमां सवरं भोजनं च
राजप्रतिग्रहः ५ एतच्चोक्तं अवतिराजविषयं याज्ञवल्क्यः नराज्ञः प्रतिग्रहं ह्यु या लुब्धस्योक्तं स्त्रवतिनः ५ शचीनामशचीनां च संविधातो यथा भसां समुदेसमतायाति
तद्दराजधनाभगमः ७ यथा नौ संस्थितं सर्वं शक्तिमायातिकांचनं एवं प्रतिग्रहः सर्वं शुचितायां तिराजनि ८ न कुर्यात्कृषिवाणिज्यं सेवावृत्तिं तथैव च ब्राह्मण्याधीयते ते
न तस्मात्तानि विवर्जयेत् ९ वृद्धौ च मातापितरौ साध्वीभार्या शिशुः सुतः अप्युकार्यं शतं कृत्वा भर्तव्यामनुरब्रवीत् १० अकार्यं शतमयाज्ययाजनादि ० सीदं श्रेयसि गृहीतवा
द्वाह्मणेभ्यस्तथानप ततोपि वैश्वशूद्रेभ्यः शंखं स्ववचनं यथा १ अयाचिता दत्ते प्राप्य मपि दुष्कृतकर्मणा अन्यत्र कुलदण्डपति तेभ्यस्तथा द्विषः १ कुशाः शाकं पयो मत्स्याः
पुष्पं गंधदधि क्षितिः ॥ मां संशय्या स न धानाः प्रत्याख्येयं न वारिचेत् १ ब्रह्मचरियति श्रेयं विद्याथ इगुरुषोषकः ॥ अध्वगः क्षीणवृत्तिश्चैष देते भिक्षुकाः स्मृताः १ गृहा
रो विराहारो भिक्षानेव प्रतिग्रहः १ अवभृता च पूतान्यसोमपानं दिनोदने १ पयोमूलफले वापि पंचयज्ञां समाचरेत् अकृत्वा पंचयज्ञां स्तुत्वा चाप्यजं १ २ प
वा संगच्छतो यस्य गृहे कर्तव्यं विद्यते पंचोनां महतामेवां सयज्ञैः सह गच्छतिः १ संबधनामगोत्रेण स्वध्यातेन न मोतत वस्वादिरूपं निर्दिश्यतर्पयेत्तत्पूर्वकं १ अश्व
नौ हृदये सूर्ये रश्मिर्लपति मास्तु च बद्धस्वतेषु हरेः सम्यग्गच्छेन्नमानभिः स्मृतं १ हेमाद्रौ ब्राह्मणे वा सुदेवस्तु नपैः संकर्षणस्तथा प्रक्षमः पूजयेद्देवो जानि
रुधस्तु शूद्रकैः १ पंचयज्ञो वा सुदेवः पड्डिः प्रक्षमकः स्मृतः ॥ संकर्षणः सप्तचक्रो निधुर्थे कादश स्मृतः १ चत्वारो ब्राह्मणोः पूज्यास्त्रयोरान्यजातिभिः ॥ वैश्येर्द्वावेव

संयुक्तैकैः शतजातिभिः २ पात्रे ब्राह्मणक्षत्रवैश्यानांच याणांसु निसत्तम अधिकारः स्मृतः षड्विः शालग्रामशिलार्चने ४ दीक्षाभूतेस्तथाश्रद्धैर्मद्यपानविबर्जितैः कर्तव्यं ब्रा
ह्मणद्वारा शालग्रामशिलार्चनं ५ अतिथिस्थो न दानं न यज्ञः स तु पंचमः अशक्तविषयं कर्मपुराणे हंतकारमथाग्रवा निष्ठां वा शाक्तितो द्विजः ॥ दद्यादतिथये नित्यं बुध्येत पर
मेष्ठिनं १ भिक्षालक्षणं ग्रासमात्रं भवेद्दिशा अंगग्रास चतुष्टयं अंगं चतुर्गुणीकृत्य हंतकारो भिधीयते १ मंत्रिन्नमति थिंकुर्यान्त्रैव ग्रामनिवासिनं अश्नात्कुलनामानंतकाले
समुपस्थिते ३ अज्ञाञ्च तर्पयेत्सर्वाननाथाञ्च तपस्विनः ॥ पाक्षिणश्चैव चांडालान्पातितान्क्रमिकीटकान् ४ भुक्तवल्कतु विप्रेषु स्वेषु भृत्येषु चैव हि भुंजीयातां ततः पश्चादवशिष्टं
तुष्टपती ५ पलाशपद्मपत्रेषु गृहीभुक्ते दवं चरेत् वल्लीपलाश इति स्मृत्यर्थसाधे ब्रह्मचारियतीनांच चांदायणफलं लभेत ॥ तांबूलभोजनं चैव कांस्थपात्रे च भोजनं य
तिश्च ब्रह्मचारी च विधवा च विवर्जयेत् १ सायंप्रातर्द्विजातीनामशनं शुक्तिचोतिरितं नांतरा भोजनं कुर्यादग्निहोत्रसमो विधिः १ ग्रासशेषं न चाभियात्पीतशेषं पिबेन्न च
शाकमूलफलेद्रूपां दंतलेदैर्न क्षयेत् १ उद्धृत्वा बोमहस्तेन यत्तोयं पिबेत्तेनरः १ सुरापानेन तलुत्यं मनुराह प्रजापतिः १ अग्रासनोपविष्टस्तयो भुंक्ते प्रथमं द्विजः ॥ बहूनां प
श्यतां सोढुः पंक्तेर्हरतिकिल्बिषं १ एकपंक्त्यपविष्टानां विप्रानां सह भोजने यद्येकोपित्यजेत्यात्र नाम्नौ सुखितरेष्वनु १ एकपंक्त्यपविष्टानां दुष्कृतयदुरात्मनो सर्वेषां तत्स
मंतावद्यावत्पंक्तिर्न भिद्यते १ अग्निना भस्मना चैव स्तंभेन सलिलेन वा द्वारेणैव च मार्गेण पंक्तिर्भेदो भवेत्स्मृतः १ आद्यांतोप्यशुचिस्तावद्यावत्प्रात्रेभ्यो मुहूर्तं उद्धृतेष्वशु
चिस्तावद्यावन्भोक्तव्यं ते मही १ अग्रबाहोदकरानां विप्रपादाभिषेचनं आदि त्याभिमुखः कुर्यात्संध्यावदनमेव च १ पृश्निके समति क्रान्ते पितरो देवतैः सह निःश्वस्य प्रतिगच्छ
तिरापेंद्रतासुरारुणं १ संकल्पं सूक्तपठनं मर्जनं चाघमर्षणं देवादित्यपणंचैव पंचांगं स्नानमाचरेत् १ एवं गृहे पंचविवर्जयेत् अथ हविष्यानं हेमंतिकं सितास्त्रं
भंधान्यमुद्रासिलायवाः ॥ कालौयकं गुनी वारा थास्तुकं हिलिमोचका षष्ठीकाः कालशाकं च मूलकं केसुकैतरं लवणं सैंधवं सामुद्रं गथे च दधिसर्पिणी पयोनु
घृतसारं च पुनसां हरितकी तिंतिणी जीरकं चैव नागरं कर्गपिप्पली कदली लव्ली धात्री फलान्यगुडं मेक्षवं अतैलपक्कंसु नयो हविष्यानं प्रचक्षते इति ॥ मुंड
नं मैथनं तीर्थं प्राधुभुक्ते तवाहनं आमास सप्तमाहूर्ध्वं न कुर्याद्भूमिणीपतिः १ स्त्रीशेषं प्राधुशेषं च शरदशेषं तथैव च विधवा युष्करीशेषं भुक्ता चांदायणं चरेत् १ यस्य
देशे यदाचारः पारंपर्यागतः कर्मात् श्रुतिस्मृतिविरुद्धोपि स चादीरः स उच्यते १ राजपत्नी गुरोः पत्नी भ्रातृपत्नी तथैव च पत्नी माता स्वमाता पंचैनामातरः स्मृताः ३

पुष्पचोर्ध्वमुखं दद्यात्पञ्चदशानुष्टुपतः। कलंतु सन्मुखं दद्याद्यथोयं न निवेदयेत् १ पञ्चबायदिवापुष्पं फलं नेष्टं तधोमुखं २
फलंतु सन्मुखं योज्यं पञ्चयोज्यं तधोमुखं पुष्पं पूजनवेलायां यथोत्पन्नं निवेदयेत् ३ नारदं प्रति श्रीकृष्ण उवाच ॥ रत्नो नास्ति सृणो नास्ति नास्ति प्रार्थयितानरः। तेन ना
रदनाशिणां सती तु मुपजायते १ चंडालीश्वरपचीवेश्वरजस्तथा च कन्यकाः ऊढायाश्च सगोत्रेण वृषत्यः पंचकीर्तिताः १ यः करोत्येकत्रात्रेण वृषडीगमनं हिजः। स भू
सक्तकजपन्नित्यं विभिवं वै विशुध्यति २ तथापि लौकिकाचारं मनसापि न लघयेत् ३ तथा समयाचारिको धर्मो जातिदेशकुलोद्भवः। ग्रामाचाराः परिग्राह्याः सर्व
त्रैवययोरितं १ धर्ममूलमाह याज्ञवल्क्यः श्रुतिस्मृतीस्त्वाचारः स्वस्य च प्रियमात्मनः। सम्यक् संकल्प्य ज्ञः कामो धर्ममूलमिदं स्मृतामिति ॥ पद्मपुराणे वदुर्वादिहरा
त्राणां धर्ममूलं श्रुतिस्मृतीः श्रुतिस्मृतिपुराणानां विरोधो यत्र दृश्यते ॥ श्रौतं तत्र प्रमाणं स्याद्बोद्धे ॥ धर्मो श्रुतिर्वराः श्रुतिर्द्वैधं तु यत्र स्यात्तत्र धर्मो भोक्तृत्वात् ॥ श्रुति
र्द्वैधेन विषयः कल्पनीयः पृथक् पृथक् वेदप्रणिहितो धर्मो ह्यधर्मस्तद्विपर्ययः ॥ वेदेनारायणः साक्षात्स्वयं भूरिति सुश्रुतः ॥ यो वैदिकमनादुक्तकर्मस्मार्तैरितिहासिकं ॥
मौहात्समाचरेद्विष्णो न स पुण्येन निप्यत इति ॥ धर्मलक्षणमाह शंखः देशकालउपायेन इयं श्रद्धा समन्वितं पात्रे प्रदीयते यत्तत्सकलं धर्मलक्षणमिति १ हेमोदो वि
सुधर्मे पि ॥ गंगास्नानं शिवो देवो विप्रपूजात्यवितनं ॥ ध्यानं नारायणस्य तत्सकलं धर्मलक्षणमिति ॥ कर्मकरणे दिङ् नियमोक्तः कर्मप्रदीपे कात्यायनेन ॥ यज्जिज्ञानिय
मो नास्ति जपहोमादिकर्मसु ॥ तिस्रः तत्र दिशः प्रोक्ता एतौ सोम्या पराजिता अपराजिता ईशानादिक ॥ इति आचारिके उक्तं ॥ अथ पंचायतनस्थापनं ॥ शंभौ मध्यगते ह
रीनहराक्षदेवो हरीशंकरश्चास्येनागस्तारवो हरीगणेशां बिकास्थापिताः ॥ देव्यां विष्णुहरेकदंतरवधोलं बोदरे जेष्थेनार्यः शंकरभागतो तिसुरवदाव्यस्तास्तु हानिप्रदः १
रविर्विनायकश्चंडी ईशो विष्णुश्च पंचमः ॥ अनुक्रमेण पूज्यं ते व्युक्रमेण महद्द्वयं १ पुस्तकं चंदनं चक्रं शंखचतुलसीदलं ॥ चंडानादं शिलांताम्रमष्टांगं तीर्थमुच्यते ३
कुंदं मुकुंदं तुलसीगणेशे ॥ कनूरचित्चंतमरंतथा के ॥ भृंगानि हवीं जगदंबिकायां बज्रं शिवे कतकशंखवारि १ पंचपंकपंचरात्रं स्याच्चिरात्तुलसी
दलं ॥ त्रिदलं दशरात्रं स्यात्पुनः प्रक्षाल्य पूजयेत् २ देव्या एकोरकौ सप्तविष्टौ श्वत्वार एव च ॥ गणत्रयं शिवपंचनमस्काशन्यनुकमात् १ गीतासहस्रनामैव स्तवराज

५५

अनुस्मृतिः। गजेन्द्रमोक्षणं चैव पंचरत्नान्यनु कृमात् १ एकविंशतिपत्रीः मालती भंगराजश्च विन्धुर्वस्तथैव च बहरी क्षत्रुनेचाथ तुलसी च शमी तथा १ अपामा
 र्गश्च बहुती करवीराश्च पत्रकाः अर्कोर्जनो विष्णुर्जातादाडिं बीचं दनंतथा २ मरुत्पत्रं सेंदुरी च धात्र्यगस्तेकविंशतिः ॥ ॥ आध्रपंक्तौ तु भुंजाने ब्राह्मणो ब्राह्मणं स्पृ
 शेत् नृदं ननत्यजेद्रुक्ता गायत्र्या एशतं जपेत् १ अथ वसनं १ मुक्ता तु चूलकात्पूर्ववसनं तु कृतं यदि तत्र स्नानं न कर्तव्यं गंडूषैः शुद्धिरिष्यते १ चूलकांतु कुरु
 ते वसनं वद्विजोत्तमः १ तत्र स्नानं न कर्तव्यमिति बोधायनो ब्रवीत् २ १ महिकामाकृतो योगी धेनु रग्निर्महानदी पंथानो काधने धान्यं विप्रो रत्नं सदा शुचिः १ महिका वि
 प्रगो नारी नदी भूमिर्दुताशनः १ सार्जं शिशुदुर्भाश्च उर्णावातेन शुध्यति १ कर्पूरकं कोलल वंग पूगजाती फलं नागर रवंड पर्णः एलासमं चूर्णं रवदी रसारं तां हूलमेतन्मु
 नयो वदंति १ मातुरिण परिहारः महातरुस्तथा वापी रू पं कृत्वा च दीर्घिकाः एवं कृते मातुरिणान् कृत्वा भवति मानवः १ गौडदा विडजाती सारस्वताः पर्णकुट्टना उत्कि
 लो मैथिलस्तथा गौडवश्चेति विख्याता पंचगौडाः प्रकीर्तिताः १ आंध्राः कार्णाटिकाश्चैव द्वाविडा गुर्जरास्तथा महाराष्ट्रेति विख्याता द्वाविडाः पंच कीर्तिताः २ दार्घ्यायुष्यं
 च वासोभिर्ज्ञानं पुस्तकदानतः १ अभदानेन संपत्तिं कीर्तिकन्याप्रदानतः १ कनकं कुलिशं नीलं पद्मरागं च मौक्तिकं एतानि पंचरत्नानि रत्नशालाश्च विदो विदुः १ अभोव
 सर्वरत्नानां होमः सर्वत्र योजयेत् १ अश्वत्थो दुर्बरं रूक्षं चूतन्ययोध पंचमाः पंचभंगा इति प्रोक्ताः सर्वकर्म सुशोभनाः १ पंचभंगाः पंचपल्लवाः १ सुवर्णं रजतं ताम्रमोरकं पित्तलकं
 दंतथैव च १ कौहं पुतथा सीसं धातवः परिकीर्तिताः १ आभ्यश्यासनं वस्त्रं जाया पत्यं कर्मंडलुः १ आत्मना मात्मशुद्धिः स्यात्परेषां शुचिर्भवेत् १ पंचेनं पिंडदानं च प्रेतक
 र्म च सर्वथा न जीवसितकः कुर्यादुर्भिणीपतिरेव च १ गृहे हि गृह्यं नाच्यं गणेशं त्रितयं तथा १ त्रिचक्रं द्वारकायास्तशालग्रामत्रयं तथा १ शंखभास्करचंडीनां त्र
 यं नाच्यं कदाचन १ यस्त्विमं पूजयेन्नित्यं मुद्गे गं प्राप्नुयात् १ अग्निहोत्रं गृहं स्नेत्रं प्रियां दारां शिशुं तथा १ रिक्तपाणिस्तनो पश्येद्वा ज्ञानं देवतां गुरुं १ ह्यं उलं बल यं प्रो
 क्तं ग्रंथिरेकां गुलं ततः १ चतुरंगुलं मंत्रस्या त्ववित्रस्य तुलक्षणं १ अजिनं मृतशय्या च मेघी चोभयतो मुखीः कुरुक्षेत्रे प्रतियाह्वानभूयः पुरुषो भवेत् १ तिलधेनु
 गजो वापि मेतान् मजिनं मणिः १ सुरभिः स्रयमाना च घोराः सप्तप्रतिग्रहाः २ संध्यासूदं रवो हन्यपितु निशि पुनर्दक्षिणा स्योनिवीती कुर्यान्मृचारिणौ

पित्तलकं

चं बहिरथ सलिलात्तत्र लिंगे नृदेका पंचापा नेय हस्ते दशपुनरुभयोः सप्तचैव गृहस्ते द्वैरुण्याति क्रमात्तद्वति वनियतिषु स्यात्तदर्थं निशायां १ ॐ पूर्वाया हतिः सा प्रणवयुतशिरा
 स्त्रिपदोकारपूर्वा प्राणायामस्तदा स्यात्सकल दुषितहास्त्रिंशं ध्यासु मध्ये पीत्या चापः पुनर्विलकपत्रिसकृदपः प्रक्षिपेत्संवत्सा ज्ञात्वा देवर्षिदेवास्ततिरथ सवितुः स्याद्दुस्येति
 सक्तात् १ ब्रूहि धर्मं स्वरूपज्ञः सूलं सूक्ष्मं च विस्तरात् व्यासवाक्यावसाने च मुनिपुंगवः पराशरः १ धर्मं च विष्णु र्यं प्राह सूलं सूक्ष्मं च विस्तरात् १ अणुपुत्रप्रवक्ष्यामि नृपवतु मु
 नयस्तथा १ कल्पे कल्पे स्योत्येत्या ब्रह्माविष्णुमहेश्वराः १ अतिस्मृतिसदा चाराः क्षीयंते अभवन्ति च १ न कश्चिद्देवकर्ता च वेदं स्मृत्वा चतुर्मुखः १ तथैव धर्मा स्मरति मुनूः कल्या
 तरेतरे १ अन्ये कृतयुगे धर्माश्चेतायां ह्यपारे युगे अन्ये कलियुगे नृणां युगरूपानुसारतः ५ तपः परं कृतयुगे चैतायां ज्ञानमुच्यते १ ह्यपरे यज्ञमेवाहुर्दानमेव कलौ युगे
 कृते तु मानवा धर्माश्चेतायां गौतमाः स्मृताः १ ह्यपारे शंखलिखिताः कलौ पराशरस्मृताः ७ त्यजेद्देशं कृतयुगे चैतायां ग्राममुत्सृजेत् १ ह्यपरे कुलमेकं तु कर्तारं तु कलौ युगे
 कृते सभाषणेनैव चैतायां स्पर्शनेन च १ ह्यपरे चैकमासेन कलौ संवत्सरेण तु ९ अभिगम्य कृते दानं चैते चारूय दीयते १ ह्यपरे याचमानाय सेवया दीयते कलौ १ १ अभिग
 म्योत्तमं दानमादूयैव तु मध्यमं १ अधर्मयाचमानाय सेवा दानं तु निष्फलं १ १ जितो धर्मो यधर्मेण सत्यं चैवान्तेन च १ जिताश्चैवैश्चराजानां स्त्रिभिश्च पुरुषाः कलौ
 सीदंति चाम्निहोत्राणि गुरुपूजाप्रणश्यति १ कुमार्यश्च प्रसूयंते तस्मिन्कलियुगे सदा १ ३ कृते त्वस्तिगताः प्राणाः चैतायां सांस्कृताः १ ह्यपारे रुधिरे चैव कलौ त्वन्ना
 दिपुस्तिताः १ ४ युगे युगे च ये धर्मास्तत्र तत्र तु ते हि नाः १ युगे युगे तु सामर्थ्यं शेषं च मुनिभाषितं १ ५ चतुर्णामपि धर्माणां मान्धारो धर्मपालनं १ ६ आचारश्च एदेहानां
 भवे धर्मः पराङ्मुखः १ ७ षड्कर्मातिरतो नित्यं देवतातिथिपूजकः १ दूतशेषं तु भुंजाना ब्राह्मणो नावसीदति १ ८ संध्यास्नानं जपो होमः स्वाध्यायो देवपूजनं आतिथ्यं
 वैश्वदेवश्च षड्कर्माणि दिने दिने १ ९ इष्टो वायदि वा देव्यो मुखः पंडित एव च १ संप्राप्तो वैश्वदेवांते सोतिथिः स्वर्गसंक्रमः १ १० दूराध्वो पगतश्चो तं वैश्वदेवो पागतं अति
 थिं तं विजानीयात् आतिथिः पूर्वमागतः २० अनित्यमागतो यस्मात्तस्मा आतिथिरुच्यते ॥ ॥ प्रथमे हनि चांडाली द्वितीये ब्रह्मघातिनी तृतीये रजकी प्रोक्ता चतुर्थे ह
 नि शतथ्यति १ स्पृष्ट्वा रजस्वलां मोहा द्वाह्यणीं ब्राह्मणः स्पृशेत् १ एकरात्रोपवासेन पंचगव्येन शुध्यति २ रजस्वला तु संस्पृष्टा शुनाश्च द्वाह्यवायसैः तावति शनि

५८

सहस्रस्मात्कालेन श्रद्धाति ३ इतरश्रद्धाति ३ रंगोप्यसौवर्णभाजनं मणिपात्राणि शंखस्य पात्रं प्रक्षालयेज्जलैः १ पाषाणेन पुनर्पुष्पाशुभेपाठदाहता मृदुदंडं दहनाकुक्षि
 ईविणं मार्जनाकुक्षिः २ वेणुवल्कलचीराणि वस्त्रकार्पाससौमजाः ३ उर्णावेन परानां च मोक्षणाकुक्षिप्रिष्यते ३ वेणुपस्कं रूपाणां शोणं चर्मफलानि च तृणकाष्ठानि च
 निउदकाभ्यक्षणाकुक्षिः ४ तुलाकाचोषधान्यानि पुष्परक्तांबराणि च शोषयित्वा कृतापेन प्रासेण तु विधीयते ५ ॥ स्फुतेनिष्ठीवने जंभेदं तोष्ठिष्ठेतयान्ते पतितानां च
 संभावे दक्षिणं अवर्णं स्पृशेत् १ अनिरापश्च वेदाश्च सोमसूर्यानि लास्तथा एते सर्वे तु विमाणा कर्णेतिष्ठति दक्षिणे २ प्रभासादीनि तीर्थानि गंगाद्याः सरितस्तथा विप्रस्य
 दक्षिणे कर्णे सान्निध्यं मनु रब्रवीत् ३ ॥ ब्राह्मणश्चेत्कृषिकुर्यान्न तद्दोषमवाप्नुयात् वृक्षां छिन्नामही भिलाहृत्वा च कृमिकीटकान् कर्षकः खल यज्ञेन सर्वपापैः प्रमुच्यते १
 पाशकोमल्यघाती च व्याधः प्रासानिकस्तथा तदाता कर्षकश्चैव सर्वे ते समभागिनः २ कंडोपे पेषणे तु न्याउदके चैव मार्जने पंचसनाग्रहस्तस्य अहन्यहनि वर्तते १ वेध
 देवं बलिं भिक्षां गोघ्रासं हंतकारकं गृहसुः प्रत्यहं कुर्यात्सनादोषैर्न लिप्यते २ योनदद्याद्दिजातिभ्यो राशिभूलमुपागतः स चौरः सर्वपापिणो ब्रह्मघ्नं तं विनिर्दिशेत् १ राजे
 रत्नाषट् विभागं देवानां चैकविंशतिं विमाणां त्रिंशत्तं भागं सर्वपापैः प्रमुच्यते २ अन्नं ब्रह्मरसो विष्णुर्भोक्ता देवो महेश्वरः एव ध्यात्वा तु योऽर्पुं ते अन्नदोषैर्न लिप्यते ॥ १॥
 अथ कृच्छ्रलक्षणं कृच्छ्रो देवयुतां दिने सुवसाति स्तीर्थैर्कं संख्या पूर्वया चायोजननैर्धिकां जिते २४ करमायाश्च गोरपणो कृष्णोऽहंति मर्कविप्रसुरभिस्तत्तैश्च रौद्राः भुतेः
 पाठो धान्यतिलकुक्षिर्दशशतं होमश्च निष्कार्पणं १ रवननालूरणादाहादभिवर्षणलेपनैः गोभिराक्रमणात्कालाद्रुमिः शुभ्याति सप्तधेति यमः १ पितुर्गैहेतुया कन्या
 रजः पश्यत्यसंस्कृता सा कन्या वृषवी ज्ञेया तत्पतिर्वृषली पतिरिति मनुः १ यज्ञोपवीतनष्टमायश्चितं यज्ञोपवीतनष्टं चेद्वायव्याष्टशतं कुनेत् प्राजापत्यं च
 घ्रायद्वा गोदानमिह १ दुःशीलोऽपि द्विजः पूज्यो न तु शूद्रो जितेन्द्रियः कः परित्यज्य गां दुष्टं दुष्टं हृत्कीलवतीं रवरीं १ श्वचर्मणियथा क्षीरमपेयं ब्राह्मणादिभिः तद्वत्सु
 त्वाद्वा कथं न भ्रातव्यं कदाचनेति चतुर्विंशति मते १ पंडितस्यापि शूद्रस्य शास्त्रज्ञानरतस्य च वचनं तस्य न ग्राह्यं शुनोऽपि हृत्कीलवतीं रवरीं १ श्वचर्मणियथा क्षीरमपेयं ब्राह्मणादिभिः तद्वत्सु
 पते यदि समातिमरकं चोदं यावदाभूतं संपूर्वं ॥ धर्मशास्त्रे रथास्तु दावेदरवदुधरादिजाः १ कीडार्थमपि यद्भूयुः स चर्म परमोमतः इति पराशरमाधवीये १ ॥

माषचतुष्टयं

गोकुले बलशालायां तिलतैले स्तयंत्रके नमीमांस्यानि शौचानि तथा बालातुरेष्वपि १ शतातपः ॥ अथ कुंडप्रमाणं होमानुसारेण शताधैः शनिः स्यात्तपमिति ३ शनिविततं
 सहस्रहस्तः स्यात्पुतहवने हस्तयुगलं चतुर्हस्तं लक्षे प्रयुतहवने षट्करमिति ककुपुभिर्वा कोटौ नृपैकरमपि प्रादुरपरे १ अंगुलप्रमाणेन वेदास्तीणि २४ युगानयः २४ शशियु
 गा ४१ न्येष्टाधयः ४८ स्त्रीषधो ५३ दक्षा ५८ वद्विस्त ६३ नगांकमिता ६७ नेत्रययो ७२ क्षस्त्रराः ७५ अंगुल्योथयवाः ख० मध्व० मिषवः ५२ वं० पंच ५५ दू० सागराः ० सप्ताभ्रं ० मुन
 यस्त्वमीनिगदिता वेदस्त्रके बाहवः २ कृतमुष्टिः करोरनि ररनि रक निष्ठिकः ॥ ॥ अमावास्यां रवौ आहोमयनं यस्तकारयेत् नवनीतं तु गोमांसं तत्तत्करुधि रं सवेत् १ रात्रौ ग्रह
 रपयंतं दिवा कर्माणि कारयेत् १ अग्राहं च सौंदं ब्रह्मयज्ञं वर्जयेत् १ ज्योदशाहे भूतके जातके कादशे हनि ग्रहणे तु द्वितीये द्विरजोदशो द्विपंचमे शुधिरिति शेषः १ अत्यंतमलिना
 कायानवच्छिद्रसमन्विता त्वत्वेव दिवारां प्रातः स्नानेन शुध्यति १ सप्ताहं प्रातः स्नायां संध्याहो नो दिनत्रयं द्वादशाहमनग्निः स्याद्द्विजः शूद्रस्तमाप्नुयात् १ ननो द्विरुणवस्तुः
 स्यान्नग्नो ह धपदस्तथा नग्नो मलिनवस्त्रः स्यान्नग्नः कोपीनकेवलः १ अजागोमहिषी चैव ब्राह्मणस्त्री प्रसूयते नवोदकरवनं चैव दशरात्रेण शुध्यति १ ॥ सर्वग्रासे हि नान्यशे
 सर्वकार्येषु वर्जयेत् षट्दिनाद निजिभागेने अर्धग्रासे चतुर्दिनं १ चतुर्थी शेषिरात्रं स्याद्ग्रहणे चैव सूर्ययोः ॥ ॥ नित्ये नैमित्तिके काम्ये जपहोमक्रियादिषु ॥ उपाकर्मणि चोत्स
 र्गग्रहवेधो न विद्यते २ ॥ अनाश्रमीनतिष्ठेत्तदिनमेकमपि द्विजः आश्रमेण विना तिष्ठत्यायश्चित्तीभवेद्द्विज इति दक्षस्मृतेः १ अंगुष्ठपरीदारं यवितरस्ति यावदेव हि गृहेषु प्र
 तिमाः कार्या पूजा नार्थ हि स्तरिभिः १ कांचनी राजतीताम्नी पार्थिवी शैलजा तथा दाववाले रव्यगाचेति मूर्ति स्थानानि सप्त वै २ ॥ स्वरारवोपनिषद्गीता विष्णोर्नाम सहरत्नकं ॥
 श्रीरुद्रं यणवै चैव नित्यमावर्तयेद्यतिः १ जनन्यां च भगिन्यां च दुहितायां तथैव च कृपायां गमनं चैव विज्ञेयमतिपातकं १ असकृज्जलपानाच्च सकृतां बूलचर्वणात्
 उपवासः प्रणश्येत्तदिवा स्नायाच्च मेधुनात् १ मक्षिका संतता धारा स्त्रीमुखं वेदविंदवः सोमपानमिक्षुदंडं नो छिष्टं मनु रब्रवीत् १ पुत्रजन्मनि यज्ञे च तथा संक्रमणे रवेः १ रा
 होश्च दर्शने स्नानं प्रशस्तं नान्यथानि शि १ सर्वेषु धर्मकार्येषु बली दक्षिणास्तथा विप्रयादक्षालने तु अभिषेके तु वामतः १ मातृनिहामहा व्याधिः पितृनिहामहा व्याधिः
 देवानां दारिद्र्यं सर्वं निंदाकुलक्षयः १ स्फुटोपतनजं भास्व नृणामां मुः प्रहीयते परेण तत्र कर्तव्यं जीवातिष्ठां गुलिध्वनिः १ अश्वत्थसागरी सेव्यो न स्पृष्टव्यो कदाचन
 अश्वत्थं मेदवारे तु सागरं पर्वणि स्पृशेत् १ विनामंत्रं विना पर्वक्षरकर्म विना नरैः कुशायेणापि देवेशेन स्पृष्टव्यो महोदधिः २ वृहोतीर्थं च सन्यस्ते ताते च पतिते सति

ध.
७

योयएवपितादद्यात्तेभ्योदद्यात्स्यं सुतः १ उद्यापनेक्षयेचांतेउत्पातेशांतिकर्मणि. नांदीआध्वंनकुर्वीतकुर्वीतस्वस्तिवाचनं १ विवाहेचवृषोत्सर्गेशालायांवास्तूपूजने. व्रतबंधेचमोक्षेचनपूर्णाहुतिरिष्यते १ इतिनारायणभट्टीकारवचनानि. कोधात्पमादालोभाद्वाव्रतभंगोपवेद्यदि. दिनत्रयंनमुंजीतमुंनशिरसोयथा १ मसूरमाषिषंस्त्येफलेजंजीरमाषिषं. आमिषंशक्तिकोष्ठीज्वरनालंतथामिषं १ नक्तंहुविष्णोन्मनोदंनंवाफलंतथाक्षीरमथांबुजचाज्यं. यत्पंचगव्यंयदिवापिवायुः पशस्तमजोत्तरमुत्तरंच १ वृषंचंडंवृषंचैवसोमस्तत्रंपुनर्वृषं. चंडंचसोमस्तत्रंचपुनश्चंडंपुनर्वृषं १ पायश्चित्तमकुर्वाणाः पापेषुनिरतानराः. अपश्चात्तापिनः कष्टान्निरयान्याविदारुणान् १ इतिपराशरः. प्रायश्चित्तविहीनानांमहापातकिनांनृणां. नरकांतेभवेज्जन्मचिद्रां कितशरीरिणां १ पापिनांपापगणमायः कुर्यात्सनराधमः. अस्तिचेत्समतांयातिमिथ्याचेद्विगुणंभवेत् १ ॐ कारोच्चारणाधोमाळालग्रामशिलार्चनात्. ब्राह्मणीगमनाच्चैवशुद्धश्चांडालतां व्रजेत् १ अथबोडशोपचाराः. आवाहनासनंपाद्यमर्घ्यमाचमनीयकं. स्नानंरुद्रोपवीतंचगंधपुष्पंचधूपकं. दीपनैवेद्यतांबूलंमदक्षिणविसर्जनं १ देवालयसमीपस्थान्देवसेवार्थमागतान्. चांडालान्पतितान्कूरान्स्पर्शास्पर्शोदुष्यति १ सप्तधान्यानि. ब्रीहयोयवगोधूमभाषमुद्राप्रियंगवः. चणकैः सहसंमिश्रंसप्तधान्यमुदाहृतं १ मत्स्यपुराणे. केलाद्वयंत्रयंवापिद्वारशीपारणादिने. उपकालेद्वयंकुर्यात्पातमीध्याद्विकंतथा १ पंचपंचउषः कालः सप्तपंचारुणोदयः. अष्टपंचमवेत्पातःशेषःसर्वोदयस्थितः १ कार्पासंकटिनिर्मुक्तंकोशेयंभोजनात्परं. प्रक्षाल्यधारयेदेतदूर्णावातेनशुध्यति १ संकटेनुवाक्यसारेउक्तं. चोलप्रकरणे. अलाभेसूउद्धर्तस्यरजोदोषउपस्थिते. ॥ अयंसंपूज्यविधिवत्ततोमंगलमाचरेत्. १॥ रजोदोषेमाधवीये प्रारंभात्वाग्विवाहस्यमातायदिरजस्वला. निवृत्तिस्तस्य कर्तव्यासहस्रश्रुतिचोदनात् २ प्रारंभा. नांदीआध्वात्. मेधातिथिः. ॥ चोलेचव्रतबंधेचविवाहयज्ञकर्मणि. ॥ भायारिजस्वलायस्यपायस्तस्यनशोभनं ३ वधूवरान्यतमयोर्जननीचेदजस्वला. ॥ तस्याः शक्तेः परंकार्यमांगल्यंमनुरब्रवीत् ४ वधूमनुः. विवाहव्रतचूडासुमातायदिरजस्वला. ॥ तद्वानमंगलंकार्यंशक्तेः कार्यंशक्तेः ५ गर्गः. यस्योद्वाहादिमांगल्येमातायदिरजस्वला. तदातनप्रकृत्यं आयुः क्षयकरवतः ६ नांदीआध्वात्तत्तरंरजोदोषेकपर्दकारिका